
Nenápadná síla rektorů

Nenápadná síla rektorů

Bude to těžký úkol. Ale nový ministr školství, jehož hledání právě vrcholí, se mu žádnou fintou nevyhne. Na výsledek jsou přitom zvědaví úplně všichni. V ideálním případě se může podařit dokončení změny zdejších vysokých škol z ne vždy zcela otevřených institucí v inspirativní místa podporující vedle špičkových vědců i spoustu lidí schopných se dobře zorientovat v čím dál „tekutější“ realitě. Všechno ale závisí na tom, jak se nový šéf resortu domluví s jednou nenápadnou, ale ve skutečnosti velmi vlivnou skupinou: Českou konferencí rektorů. Ministra ještě nemáme (viz rámeček), ale můžeme se alespoň podívat, na jakém hřišti bude běhat.

Kdo tomu má rozumět

Rektoři českých vysokých škol se tím nikde příliš nechlubili, ale jejich podíl na pádu ministryně Dany Kuchtové byl mocný. Pánové a dámy v talárech nikdy nepřekousli, že jim vládne žena s pověstí aktivistky - a Kuchtová se zároveň nijak nesnažila vetřít rektorům do přízně. „Pro ministra školství je životně důležité, aby rektoré měli pocit, že u něj najdou zastání,“ vysvětluje poměry Petr Kolář, svého času náměstek někdejší ministryně Petry Buzkové, a dodává: „U Buzkové tohle cítili, a proto ji v rozhodujících chvílích podrželi.“ Dana Kuchtová na to nenavázala, a když bylo jasné, že Brusel neschválí operační program Výzkum a vývoj pro inovace, ze kterého měly jít z Evropy miliony na výzkumné akce českých univerzit, rozzlobení rektoré se od ní odvrátili. „Jsme citliví na to, když nám někdo slíbí, že do určitého data přijdou peníze, a potom se ukáže, že ten slib nejde dodržet,“ líčí náladu místopředseda konference rektorů Václav Cejpek (rektor JAMU). Pro budoucího ministra školství je tohle všechno klíčové. V Česku se totiž právě teď rozbíhá zásadní debata o tom, jak by se vysoké školy měly během nějakých čtyř let změnit. Revoluce se týká výuky, financování i řízení škol. Tým sociologa Petra Matějů už stihl vypustit teze, ze kterých by měl nejpozději roku 2011 vzniknout nový vysokoškolský zákon.

O co přesně jde? Teoreticky se české vysoké školy těší nebyvalé nezávislosti na státu a velké míře vnitřní demokracie. Na každé škole má hlavní slovo akademický senát sestavený z volených zástupců studentů a učitelů, který rozhoduje skoro o všem od hospodaření přes schvalování vnitřních předpisů až po volbu rektora. Stát pouze kontroluje, jestli školy nedělají něco, co by bylo v rozporu s ostatními zákony.

Má to ale i absurdnější rovinu. „Akademický senát třeba nerozhoduje o tom, jaké budou na škole studijní programy,“ říká prorektor Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a člen reformního týmu Petra Matějů Jan Zrzavý. Kritikům vadí, že o programech rozhodují lidé na ministerstvu společně s vědeckými radami jednotlivých univerzit - a ty jsou často odtrženy od reálného života škol, který reprezentuje právě senát. A někomu se nelíbí ani to, že senáty rozhodují o penězích. „Přesně podle Parkinsonových zákonů se dlouho debatuje o tisícikorunových položkách, zato neprůhledné milionové výdaje všichni bez debaty odmávnou,“ říká Zrzavý. Za současného rozložení sil vidí do složitějšího financování jen rektoré a jejich nejbližší kolegové. Má to pro ně své výhody: když rozpočet špatně sestaví, můžou se vymlouvat na akademické senáty, které mají při rozhodování o penězích konečné slovo. Reforma chce, aby rektoré za peníze svých škol plně zodpovídali, což znamená, že by se akademickým senátům měl sebrat kus rozhodovacích pravomocí.

To ale nebude snadné. „Rozhodně se o tom povede ta nejostřejší debata,“ říká Jan Zrzavý. „Lidé si už na rozdělení pravomocí na školách zvykli a jen neochotně se jich budou vzdávat.“ Náznaky budoucích sporů jsou zřejmé už teď. Rektoři podle svého komentáře k reformě změny sice vítají, ale zároveň se bojí, aby se do vedení univerzit nezačali drát „manažeré“, kteří za sebou nemají patřičnou akademickou dráhu. „Akademickou a manažerskou agendu na vysoké škole prakticky rozlišit nelze,“ píše se ve stanovisku České konference rektorů.

Přemluvte nás

Další cíl reformy spočívá v obecném požadavku, aby se na vysoké školy dostávalo víc lidí a aby si všichni studenti nemysleli, že se hned musí stát vědci. Vyzkoušenou praxí je model, že na školách je víc lidí a univerzity produkují mnohem větší podíl bakalářů připravených pro praxi. Většina českých univerzit si ale zakládá na tom, že poskytují výhradně „elitní“ vysoké vzdělání, a požadavek produkovat bakaláře „ve velkém“ se jim nelíbí. Bakalářský stupeň už sice na školách funguje, ale všichni ho dodnes vnímají jako přípravku k dalšímu studiu. A některé právnické, lékařské nebo teologické fakulty českých vysokých škol se rozdělení studia na bakalářský a magisterský stupeň dosud úspěšně brání. Na šikovnosti budoucího ministra bude prostě hodně záležet. „Školy se dají k leccemu přimět zákonem nebo způsobem financování,“ říká Petr Kolář. „Ale pouze diktovat podmínky už dnes nelze. Na to jsou dnes školy příliš nezávislé.“